

Каденюк Олександр

д.іст.н, професор кафедри теоретико-правових
і соціально-гуманітарних дисциплін

Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський

ГУМАНІТАРНА ОСВІТА ТА НАУКА В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У вищих навчальних закладах, в тому числі й аграрного профілю, читаються гуманітарні дисципліни з історії українського народу. У 2000- 2020 роках такі дисципліни у певних вузах читалися як курси з історії України, українознавства, етнодержавознавства, історії української культури. Аналіз програм вказаних дисциплін дає підстави твердити, що в них містяться ідентичні положення, поняття. При цьому вони у значній мірі носять історичний аспект.

Безумовно, що читання кожного із вказаних курсів доцільно. Однак, важливо і необхідно скоординувати їх навчальні плани. Це вимагає вивчення програм, навчальних посібників, підручників з перелічених дисциплін.

У світовій освітній практиці за останнє десятиліття виявилися дві протилежні і, разом з тим, нерозривно пов'язані тенденції. З одного боку роль освіти з життєдіяльності суспільства невинно зростає. З іншого - спостерігається криза суспільства, яка досить часто обумовлена дефіцитом перш за все фінансового забезпечення. Тут ми можемо спостерігати два концептуальних підходи у трактуванні кризи. Перший виходить з того, що існуюча система освіти не забезпечує такого рівня якості підготовки молоді, якого вимагають сучасні постіндустріальні та соціальні технології.

Друга концепція вбачає витoki та зміст кризи в дегуманізації освіти, перетворення її в інструментальну категорію індустріальних та ринкових відносин. Освіта втрачає гуманістичний зміст і перетворюється в утилітарне навчання вузькому спектру професійних знань та умінь.

Гуманістична стурбованість кризою освіти — не снобістський умонастрій інтелігенції, яка працює у сфері освіти. Ця стурбованість виражає не тільки неспокій відносно освіти, її стану та перспектив, але й тривогу за долю країни. Дегуманізація освіти є, разом з тим, і дегуманізацією суспільства, його інституцій. Цей процес підриває національну безпеку, перспективи соціального прогресу, звужує горизонти демократії й нівелює її цінності, перетворюючи життя людини у функціонування з бездуховному техносоціумі.

Освіту можна розглядати як один з факторів національної безпеки, стійкого соціально-економічного розвитку, забезпечення для країни та народу належного статусу у світовій людській спільноті, що динамічно змінюється. Освіта служить основним показником якості нашого життя. Вона є серцевиною економічної могутності та безпеки, творчого потенціалу, науки, культури, мистецтва саме тоді, коли державна політика будується на її пріоритетах.

У розвинутих країнах не менше ніж 5-7% ВВП направляється у сферу освіти. В Україні в декілька разів нижче не тільки сам цей показник, а й і об'єм ВВП. Як і в абсолютній масі, так і в розрахунку на душу населення, за роки незалежності ВВП, зменшився на декілька разів, а витрати на освіту й того більше. Головна причина - недооцінка освіти як фактора підвищення потенціалу країни, який постійно розвивається, і, відповідно, формування умов та інструментів виходу з кризи, підвищення рівня та якості життя, посилення економічної, соціальної, національної та державної безпеки. Це особливо актуально в наш час, коли витрати на освіту у світі є не фактом виснаження держави, а незмінною умовою добробуту й якісних змін економічного, соціокультурного та гуманітарного потенціалу суспільства.

У нашій країні склалася масова, загальнодоступна, безплатна система освіти. Хоча у ній було немало недоліків, її досягнення вражаючі. Саме вона й створила той інтелектуальний потенціал, на якому Україна все ще тримається, незважаючи на руйнівні тенденції. Але стару систему освіти знівельовали технократичні орієнтації, моноідеологізованість. Жорстка централізованість управління та контроль придушували академічні свободи. У структурі вищої освіти гуманітарні спеціальності були явно на периферії. Усунення освітянської сфери на периферію державної політики й уваги суспільства веде не тільки до соціальної деградації, культурного зубожіння, але й до дегуманізації, послаблення національної безпеки, скорочення можливостей демократичного розвитку країни. Дегуманізована освіта може стати фактором соціальної нестабільності і, навіть, механізмом інтеграції людей у дегуманістичне чи псевдогуманістичне суспільство, риси якого проглядаються в сучасній Україні.

На порозі нового тисячоліття людство з тривогою та надією дивиться у майбутнє. Люди різних культур, рас та представники усіх соціальних професійних та конфесійних груп чекають від XXI століття вирішення свої наболілих проблем. Століття, що відійшло, не залишило нам у спадок сталого життєвого укладу. Більш того, останнє десятиліття характеризується тектонічними зсувами у першоосновах світових політичних, економічних та міжнаціональних відносинах. Виникла реальна небезпека того, що закінчення холодної війни принесло з собою недовгоочікуваний спокій, а привело людство у нову смугу драматичних випробувань. При цьому вперше в історії цивілізації кризові процеси та конфлікти, бідність та знедоленість співіснують з надвиробництвом, з надспоживанням, а розруха — зі стрімким науково-технологічним прогресом.

Одним з головним завдань нашої системи освіти у XXI столітті є сприяння становленню в Україні громадянського суспільства - суспільства рівних можливостей, політичних та економічних свобод. Саме освіта покликана врівноважити зростаючу нерівність людей, саме вона може і повинна протиставити нерівність обставин рівності стартових можливостей для покоління, яке вступає у самостійне життя. У іншому випадку, нас чекає не просто загострення соціальних протиріч - Україна вже далеко зайшла на шляху

фрагментації суспільства, коли воно розпадається на багато ворожих політичних, національних, олігархічних груп та кланів. Цю реально діючу тенденцію необхідно урівноважити та змінити її векторне спрямування у протилежний бік шляхом забезпечення якісної освіти для всіх, яка повинна виступати у ролі консолідуючої суспільство соціальної сили.

Складність проблем, які ставляться перед людством у наш час, змушують нас говорити сьогодні не тільки про збереження, але й про розширення масштабів освіти, підвищення її якості, тому що чим далі цивілізація просувається по шляху свого історичного розвитку, тим більшою мірою люди без освіти витісняються за межу нормальних умов життя. Тому при всіх економічних складностях, що є сьогодні у нашій країні, суспільство, держава повинні зробити все можливе для того, щоб не припустити утискання прав наших співгромадян на отримання освіти, зниження її якісного рівня. Зневажливе ставлення до цього неминуче приведе до інтелектуальної та культурної деградації суспільства, що є несумісним з умовами стабільного розвитку, національної безпеки і, найголовніше, з концепцією національної розбудови українського суспільства. Тому не буде перебільшенням стверджувати, що всі стратегії майбутнього починаються сьогодні у школі, у вищому навчальному закладі.

Список використаних джерел

1. Каденюк О.С. Проблеми викладання історії України у вищих навчальних закладах аграрного спрямування на початку ХХІ ст. Київ, 2014.
2. Каденюк О.С., Михайлик А.О. Гуманітарні дисципліни у формуванні соціального і політичного світогляду студентів. «Актуальні проблеми аграрної економіки: теорія, практика, стратегія» : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 45-річчю економічного факультету Подільського державного аграрно-технічного університету (Кам'янець-Подільський, 12-13 жовтня 2017 року). Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2017. 384 с.. С. 329-332.
3. Пархонський Б. О., Загороднюк В. П. Гуманітаризація науки – стратегія інтелектуального розвитку України. К., 1996.

